

ÇAĞINI ANLATAN BİR ÇOCUK EDEBİYATÇISI: GÜLTEN DAYIOĞLU

*Alev SINAR ÇILGIN**

ÖZET

Gülten Dayıoğlu'nun romanlarının iç evrimi toplumumuzun evrimini yansıtmaktadır. Geleneksel ve kırsal toplumun problemlerinden, kentlere göçün doğurduğu problemlere ve nihayet bilim ve bilgi toplumunun doğurduğu problemlere geçişi yazarın 1971'den 1990'lı yılların sonuna kadar yazdığı romanlarında takip edebiliriz. Dolayısıyla Gülten Dayıoğlu çağına tanıklık eden, yaşadığı dönemlerdeki değişimleri takip eden ve bu değişimleri eserlerinde yansıtan bir yazardır.

Anahtar Kelimeler: *Gülten Dayıoğlu, Roman, Toplum, Çağ, Çocuk.*

ABSTRACT

**A Child Literary Woman Who Makes Understand Her Age:
Gülten Dayıoğlu**

The evolution in the themes of the novels of Gülten Dayıoğlu shows and also reflects the evolution of the social life and public. The progress beginning with the problems of traditional and rural society, continuing with the troubles caused by the mass moving to cities from villages and of finally meeting the science and information ages can easily be followed in

* Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Dayioglu's novels written between 1971 and end of 1990s. Gülten Dayioglu, thus, is an author witnessing, following up and reflecting her period and the evolutions in her novels.

Key Words: *Gülten Dayioglu, Novel, Society, Age, Child.*

20. yüzyıl edebiyat sosyolojisi üzerinde çalışanlar¹ ısrarla edebiyatın topluma bigane olmadığı görüşünü dile getirirler. Edebiyat sosyolojisinin ve günümüzdeki edebiyat eleştirilerinin bize öğrettiği temel fikir, yazar ve eserinin yazarın mensubu olduğu toplumun ve zamanın ürünü, daha yerinde bir söyleyişle bir parçası olduğudur. Şunu da belirtmek gerekir ki her durumda toplumu ve çağı ile birlikte düşünülmesi gereken sadece yazar ve eseri değildir. Metnin türü (roman, hikâye, şiir, tiyatro v.b.) de kendi çağının ve doğduğu toplumun ürünüdür. Bir tür olarak roman bu düşünceye tipik bir örnek teşkil eder; roman modern toplumun ve modern zamanların ürünüdür².

Günümüzde hemen hemen hiçbir yazar edebiyat ve toplum, edebiyat ve çağı arasındaki derin ve anlamlı ilişkiyi reddetmiyor. Günümüzün edebiyat incelemelerinde tartışılan temel sorun daha çok yazarla çağı, yazarla toplum ya da edebiyatla toplum ve çağı arasındaki ilişkinin nasıl bir ilişki olduğudur. 20. yüzyılın edebiyat teorisyenlerinden bazıları edebiyatın, toplumun (özellikle de toplumun ekonomik yapısının) birebir yansımaları olduğunu düşünürler. Bu fikirde ekonomik yapıyla edebiyat arasında zorunlu bir neden-sonuç ilişkisi olduğu varsayılır. Bir çok edebiyat eleştirmeni de bu fikri kabul etmez. Onlara göre edebiyatla toplum arasındaki ilişki zorunlu bir neden-sonuç ilişkisi değildir; muhtemel (contingent) bir ilişkidir. Yazarın toplumun belirleyiciliğinden kurtularak yaratıcı özgürlüğünü kullandığı alan bu muhtemel ilişki alanıdır. Toplum edebiyatı yazara dikte ettiren bir yapı değildir. Edebiyat toplumun birebir yansımaları değildir³.

Bu teorik bilgileri özetlemek gerekirse şöyle söylenebilir: Her yazar, kendi çağını anlatır. Her düşünce formu kendi çağının izlerini taşır. Yazarları yaşadıkları çağın şartlarından ayrı düşünemeyiz. Fakat bu, yazarların ve düşüncelerin çağlarına, sadece içinde yaşadıkları topluma indirgenebileceği anlamına gelmez. Çünkü her yazar ve düşünce çağının, toplumun ufuklarını zorlayarak dönüşümü ve aşmayı dener. Yazarı ve düşünceyi dikkate değer yapan da budur. Yazar, zamanını zorlayan kişidir.

¹ Bu saha ile ilgili çok sayıda kaynak vardır. Ancak bu yazıdaki kaynaklar bir makalenin dar hacmi göz önünde bulundurularak verilmiştir.

² Bkz. Roland Bourneur – Quillet Real, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, çev. Hüseyin Gümüş, Kültür ve Turizm Bak.Yay., Ankara, 1989.

³ Bkz. Rene Wellek- Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, çev. Ömer Faruk Huyugüzel, Akademi Kit., İzmir, 1993.

Her yazar toplumunun ürünüdür; fakat bu fikir tek yanlıdır. Yazar, toplumun edilgen, pasif bir ürünü değildir. Gerçek edebî metinler, toplumu değiştirme davetiyeleridir. Her hakiki edebî metin, açık ya da örtülü bir ideal insan ve toplum tipinin ipuçlarını verir. Belki de yazarın başarısı olanla olması gereken arasında kurduğu bağlantının sahiciliğinde yatar. Bu sahiciliğin kaynağı yazarın içinde yaşadığı toplumun ve çağın problemleridir. Denilebilir ki problemler hem bilim hem de sanat söz konusu olduğunda yazarın yaratıcı muhayyilesini harekete geçiren çelik zembereklerdir. Yazar bu noktada özgür ve yenidir. Edebî eserde örtülü olarak var olan ve yazarın yazar olarak yeteneği ölçüsünde bize gizliden gizliye sezdirmediği toplumu eleştirme, değiştirme güdüsü burada yatar.

Yazarı yazar yapan toplumdur; her insan gibi her yazar da kendi toplumunun ürünüdür. O eninde sonunda içinde yaşadığı toplumdaki problemlerin verdiği motivasyonla yazar. Eserlerinde sunduğu genel tema insandır; fakat yazarı ve eserini sosyal yapan yalnızca bu faktör değildir; yazar ve eserinin muhatapları insanlar ve toplum olduğu için de sosyaldır⁴.

Bu yazıda -hiç bir incelemenin ele aldığı konuyu tüketemeyeceği hakikatini de teslim ederek- yukarıda sunulan teorik genellemeler ışığında Gülten Dayıoğlu'nun romanlarında çizdiği aslî tipler ile toplum arasındaki ilişkiyi göstermek amaçlanmıştır.

Gülten Dayıoğlu da hiç şüphesiz toplumunun ve çağının yazarıdır. O, üzerinde durduğu bütün meselelere sevgi açısından bakan, çocuğun dünyasını yakalayabilmiş bir yazardır. Gülten Dayıoğlu, sevginin yüceltildiği bir dünya görüşüne sahiptir ve eserlerinin değişmeyen nihaî yüksek değeri sevgidir. Sevginin kendini pek fazla hissettirmedeği bir dünyada insanlara sevme çağrısında bulunur. Roman-hikâye ve gezi türleri içinde hareketin ön planda olduğu serüven dolu bir kurgu ile çocuğa ve gence olumlu değer ve davranışları kuru bir nasihat şeklinde değil, hayatın içinden seçtiği canlı örneklerle verir. Onun eserlerini okuyanlar verilmek istenilen mesajları, kendi duygu ve düşünce süzgeçlerinden geçirdikten sonra kabullenme ihtiyacı hisseder ve bu eserler vasıtasıyla henüz başında oldukları hayat hakkında tecrübe kazanma imkânı bulurlar.

Gülten Dayıoğlu hem çocuklara, hem gençlere seslenen romanlar kaleme almıştır. Bu eserlerde ortak olarak aile hayatı ve aile içinde çocuğun durumu, sosyal hayat, eğitim-öğretim, millî değer yargıları, bilimin insanlığa hizmet için kullanılması, dil-din-ırk ayırımı gözetmeksizin insana insan olduğu için değer verme gibi meseleler işlenir. Eserlerin tümünde, yaşamın her sahasında ortaya çıkan hemen her aksaklığın çözümü sevgiden geçer.

⁴ Bkz. Philip Stevick, *Roman Teorisi*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara, 1988.

Yazarın çocuklar ve gençler için yazdığı romanları bir bütün olarak değerlendirdiğimizde telkin etmek istediği fikirleri iki ayrı şekilde verdiğini görürüz:

1-Duygusal romanlar

2-Bilim-kurgu romanlar

Yazarın roman türünde *Fadiş* ile başlayan çocuğa seslenişi *Dört Kardeştiler*, *Yurdumu Özledim*, *Ben Büyüyünce* gibi duygusal romanlarla devam eder. Bu romanlardan ilkinde çocuk aile ilişkisi ferdi planda yansıtılırken *Dört Kardeştiler*'de toplumun bu ilişkiye tesiri yansıtılır. Ailenin parçalanması ve parçalanmadan etkilenen çocuk tipi, problem olarak ele alınır. Son iki romanda da bu ilişkinin tamamıyla sosyal plana aktarıldığı görülür. Bu kitaplarda kırdan kente maddî kaygılarla veya başka sebeplerle göç eden ya da daha fazla para kazanabilmek için Avrupa'da şansını deneyen Türk insanın klasik sosyal yapısından sıyrılmaya başlamasının çocuk üzerindeki etkisi söz konusudur. 1980'den sonra yazarın kaleme aldığı romanlar bilim-kurgu tarzındadır. 1990'lı yıllarda çocukların yanı sıra gençleri de okuyucu kitlesine katan yazar, onlara henüz çok başında oldukları hayatı tanıtmayı hedefleyen romanlar yazar.

1- 1970'li Yıllar:

Yazarın bu dönem romanlarında hayatın zorlukları karşısında direnme gücünü gösteren çocuk tipleri yer alır. Bu çocuklar öncelikle maddî açıdan sıkıntı içinde olan ailelerin çocuklarıdır. Yazar yoksulluğu kaba bir propoganda aracı olarak kullanmak yerine bunu hayatın içine yedirir ve yaşamın doğallığı içinde anlatır. Yoksulluğun beraberinde getirdiği yaşam kavgası sadece aileleri değil bu ailelerin içinde yer alan çocukları da çok yönlü olarak etkiler. Onlar, çevreleri tarafından ezilirler. Hak etmedikleri muamelelerle karşılaşır. Yaşlarının üstünde sorumluluklar yüklenirler. Çocukluklarını doya doya yaşama imkânı bulamazlar. Her şeye rağmen direnirler. Mücadelecidirler. İradelidirler. Umutludurlar. İyimserdirler. Acılar onları erken yaşta olgunlaştırır. Karşılaştıkları güçlüklerle savaşırken sadece kendileri için uygun ortamı oluşturmakla kalmazlar, çevrelerindeki büyüklerin de hatalarını görmelerini sağlarlar. *Fadiş*, *Feten*, *Atıl*, *Erek* gibi çocukların maceraları ailelere yani büyüklere de mesaj verici niteliktedir.

Yazılışının üstünden otuz üç yıl geçen *Fadiş*, her on yılı bir nesil kabul edersek, ülkemizde üç neslin ortak olarak okuduğu ve Türkiye'de çocuk klasikleri arasına girmeye hak kazanmış bir çocuk romanıdır.

Kocasından ayrı yaşadığı için hizmetçilik yaparak çocuğuna bakmaya çalışan bir anne ile kızının dramıdır *Fadiş*. *Fadiş*'in annesi Cemile, Kamil Bey adlı bir terzi ile evlenip, hayata karşı tek başına savaşmaktan

kurtulmayı dener. Fadiş, bu evliliğin ürünüdür. Ancak Cemile evlilikte aradığı huzuru ve mutluluğu bulamaz. Kocasını günün birinde şehirde yaşamak istediğini söyleyerek onları terk eder. Bu hadiseden sonra Cemile kendisini eskisinden çok daha büyük bir hayat mücadelesinin içinde bulur. Fadiş, fedakâr bir anne ile sorumsuz, bencil ve sevgisiz bir babanın kızıdır. Anne, büyük şehirde en kötü muamelelere göğüs gererek hizmetçilik yapıp kızını geçindirmeye çalışır. Baba ise her fırsatta Fadiş'i kaçırap, Cemile'yi boşanmaya ikna etmede koz olarak kullanır. Fadiş, annesinin yanında da babasının yanında da ezilir. Cemile, kızı ile kendisi üzerinde otorite kurmaya çalışır; hizmetçiyi küçümsemek ve tahkir etmeyi hanımlığın gereği gören kötü kalpli ve sadece maddî durumuna güvenen şahısların yanında çocuğunu ezdirmemeye çalışırsa da başarılı olamaz. Cemile köyden büyük şehire çalışmak üzere gelmiş, eğitim imkânına sahip olamamış bir kadın olarak sosyal ve ekonomik durumunun farkındadır. Cahilliğine rağmen kızının geleceği için endişelenir. Onun rahatı ve eğitim görebilmesi için çabalar. Baba ise Fadiş'i kaçırdıktan sonra bir tanıdığının yanına bırakır. Kızının bir sığıntı olarak yaşamasından rahatsız olmaz. Onunla ilgilenmez. Maruz kaldığı kötü muameleyi bile bilmez. Zaten bilse de değişen bir şey olmayacaktır. Kendisi de çocuğu korkutur, döver. Sevgi ve şefkat kelimelerine yabancıdır. Üstelik güvenilmez biridir. Sürekli yalan söyler. Fadiş'i kandırır. Ailenin yeniden bir araya geleceği ümidine kapılmasını sağlar. Çocuğun duygularıyla oynadığını fark etmez. Böyle bir babaya “baba demeye” bile dili varmaz Fadiş'in.

Fadiş çocuk olmasına rağmen her sıkıntıya katlanmayı bilir. Annesinin kendisiyle beraberken iş bulamaması üzerine başkalarının yanında yaşamaya rıza gösterir. Cemile onun bakımı için muntazam olarak para gönderse de o, bir sığıntı olmaktan kurtulamaz. Beraber yaşamak zorunda olduğu insanlara daima taviz verir. Her şeyi kabullenir. Amcasının çocuğuna dadılık, yengesine hizmetçilik yapar. En ağır ev işlerini görür. Annesinin yakın bir akrabasının yanında uslu ve problemsiz bir çocuk olmak için ne gerekirse yapar. Bu akrabalarının yanına daha gider gitmez Fadiş'e sevgi şartı koşular: “*Burada uslu durur, teyzeni üzmez, oğlumuz Hasanla kavga etmezsen seni severiz*” (Dayıoğlu 2000 c: 79). Bu evin gerçek çocuğu olmadığını, anne ve baba himayesinden mahrum bulunduğunu dolayısıyla bu evdeki konumunu idrak edebilen Fadiş, yaşıtı Hasanla aralarında çıkan her sorunu tatlılıkla halletmenin yolunu bulur. Örnek olarak annesinin kendisi için gönderdiği kıyafetler içinde en beğendiğini Hasan'a vermek zorunda kalır. Sığıntı olduğu yüzüne vurulunca, hatta kovulunca acısını içine gömer, susar: “*Pis kız, bu basmayı giydim diye kendini bir şey oldum sanıyorsun. Bizim evimizde sığınyorsun. Seni bugün sokağa atsak, atabiliriz. Gece, kurda kuşa yem olursun. Ben istesem, elindeki yemişlerin hepsini de alırım. Çünkü ben, bu evin oğluyum. Senin evin değil burası. Benim evim, anladın*

mi?” (Dayıoğlu 2000 c: 118-119) “*Burası bizim evimiz. Onun değil. O, İstanbul'a gitsin. Orada anası gibi hizmetçilik etsin!*” (Dayıoğlu 2000 c: 119). Fadiş'e söylenen bu sözler bir çocuğa da ait olsa yaralayıcıdır. Üstelik büyüklerin yanında söylenmiş ve çocuğun annesi de benzer sözler söyleyerek oğlu ile aynı görüşte olduğunu göstermiştir. Fadiş, bu evde Hasan'ı hoş tuttuğu müddetçe rahattır. Fadiş, sabrın, katlanmanın sembolüdür.

Fadiş kaldığı yerlerde ev halkı tarafından farklı farklı şekillerde ama her zaman ezilmesine rağmen çevredeki insanların sevgisini kazanmayı başarır. Komşular bu biçare çocuğa acırlar. Ama kendi karınlarını zor doyuran bu insanların ellerinden acımanın ötesinde başka bir şey gelmez.

Bütün bu olumsuz şartlara rağmen Fadiş iyimserdir. İnsanları sever, yardıma koşar, işten kaçmaz. Tek istediği diğer çocuklar gibi, oradan oraya sürüklenmeden, bir yerde, bağlandığı insanlarla yaşayabilmektir. Romanın sonunda annesinin çabasıyla Ankara'daki bir yatılı okula gitme imkânına kavuşur. Bu imkân, onun iyi bir eğitimle toplumdaki yerini alacağının da işaretidir.

Kardeş sevgi ve dayanışmasını işleyen *Dört Kardeştiler*'in ana kahramanı Feten, küçük yaşına rağmen sorumlukları bir hayli fazla olan bir çocuktur. En küçük kardeşi Yaşar'ı dünyaya getirdikten sonra ölen annesinin boşluğunu o doldurmaya çalışır. Oysa bu sorumluluğu üzerine aldığında kendisi henüz 6 yaşındadır. Ana sevgisine-İlgisine ve bakıma muhtaç iken kendi durumunu fark bile edemez. Üç öksüz kardeşine şefkatle bakar, Yaşar'ı her yere sırtında taşır. Evin bütün işlerini o görür. Babası ve dedesi için de en büyük destek yine odur. Feten'in yaşından beklenmeyecek derecede olgun oluşu, hayatın yükü ile erkenden karşılaşmasıyla ilgilidir. Kendisinden beklenenleri yerine getirmek mecburiyetinde oluşu ona çocukluğunu yaşama olanağı vermez. Kardeşlerine yaklaşımda tamamen sevgi hakimdir. Onları hiçbir zaman yük olarak görmez. Aklının erdiğince onlara dürüstlük, hak yememe, terbiyeli olma, başkalarını rahatsız etmeme, paylaşma gibi olumlu değer ve davranışlar telkin etmeye çalışır. Çevreden gelebilecek tüm zararlara karşı onları korur. Bu haliyle Feten, anne rolünü üstlenmiştir. Ama nihayetinde o da bir çocuktur. Ve eserde körebe oynarken, söğüt dalından düdük yapmaya çalışırken, doğum yapan bir atı hayretle seyrederken, sünnet düğününde atılan para ve fıstıkları yakalamaya çalışırken küçük annenin yerini akıllı, sabırlı, meraklı ve sevimli bir çocuk alır. Feten'in hayatı korucu olan babasının komşu köydekiler tarafından öldürülmesiyle daha da güçleşir. Artık baba rolünü de üstlenmek durumundadır. Kardeşlerinin ve dedesinin karnını doyurabilmek için çobanlık yapmaya başlar. Onun şahsiyetinin bir başka yönünü de babası öldükten sonra görürüz. İlkokula yeni başlamış, ümit vaad eden bir öğrencidir. Komşuların erzak yardımında bulunması ağrına gider. Bir

yandan okula devam edip, derslerini başarıyla tamamlarken bir yandan da kendilerine ekmek ve yiyecek verenlerin işlerini görerek sadece emeği karşılığında verilenleri kabul eder. Sonunda arkadaşının babasından “ *Bana bir iş bulsan diyecektim. (...) Kimseden ekmek almak istemiyorum. Ben artık büyüdüm*” (Dayıoğlu 2000 b: 96-97) sözleriyle iş ister. Çobanlığa başlaması böyle olur.

Bu arada aileyi, özellikle de Feten’i sarsan önemli bir hadise olmuştur. Daha iyi şartlarda yaşamaları umuduyla Döndü ve Habibe evlâtlık olarak verilirler. Kardeşlerin koparılması romanın en hazin sahnelerinden biridir. Dede “*Gidin yavrum, gidin. Orada adam olursunuz. Yediğiniz bol, giydiğiniz temiz olur. Beni üzme! Ayak diremeden gidin...*” (Dayıoğlu 2000 b: 94) derken dört çocuk ayrılmamak için direnirler. Feten, onlara bakabileceğini haykırsa da götürülmelerine engel olamaz. Daha sonra çocukların kesik saçları, eski kıyafetlerden bozma giysiler içinde dudaklarında yapmacık gülümsemeyle gönderilen resimlerinden gittikleri yerde hiç de mutlu olmadıkları anlaşılır.

Dedenin de ölmesiyle Yaşar ve Feten yapayalnız kalırlar. Bu sıralarda 10-11 yaşında olan Feten aslında başlarında bir büyük olmadan da kardeşi ile hayat mücadelesi verebilecek bir çocuk olduğunu buraya kadar ispatlamıştır. Ama köyün büyükleri onlar için endişelenirler. Daha önce besleme olarak evden uzaklaştırılan iki kız kardeş gibi bu sefer de Feten, yine muhtarın araya girmesiyle besleme olarak verilir. Dört kardeş tamamen koparılır. Bundan sonra Feten’i kötü kalpli hanımından sık sık dayak yerken görürüz. Bu evde çektiği çileyle Feten, Tanzimat yazarlarından Sami Paşazade Sezai’nin *Sergüzeşt* romanındaki esir Dilber’in çocukluğunu hatırlatır. Feten’in bir esirden farkı yoktur. En ağır işler ona yaptırılır. Sokağa çıkmasına değil, pencereden bakmasına bile izin verilmez. Üç sene süren bu esir hayatından üstüne kilitlenmiş evde tek başmayken çıkan yangın sayesinde kurtulur. Yangından sonra hanım ve bey kendisiyle ilgilenmeyince, insan sevgisiyle dolu doktor ve hemşirelerin çabalarıyla köyüne, hasret kaldığı kardeşi Yaşar’ın yanına dönebilir. Roman buruk bir mutlulukla biter. Çünkü sadece Feten ile Yaşar kavuşabilmişlerdir. Diğer kardeşlerin akıbetleri ise meçhuldür.

Gerek Fadiş gerekse Feten iradeli, en çaresiz durumlarda bile ümitlerini kaybetmeyen, ezilmelerine rağmen insanlara düşman olmayan, toplumda kötülerin yanında iyilerin de mevcudiyetini fark etmiş sevgi dolu çocuk tipleridir.

Yurdumu Özledim’de yazar Türkiye’deki pek çok aileyi ilgilendiren bir sorunu ele almış, Almanya’da çalışan bir işçi ailesinin çocuğu olan Atıl’ın orada yaşadığı uyum problemi ve kültür çatışması üzerinde durmuştur. Atıl, Fadiş ve Feten’den farklı olarak millî kimliği ile yansıtılır.

Türkiye’de bir köyde doğup büyüyen, kendi ülkesindeki büyük şehir hayatına dahi yabancı olan Atıl’ın yaşadığı çatışmalar, aslında Alman ekonomisinin kalkınmasında büyük payı olan bir çok Türk işçi ailesinin yaşadıklarının benzeridir. Atıl, zeki, öğrenme isteği ile dolu, yardımsever, dürüst bir çocuktur. Onun Almanya’ya gideceğini duyan öğretmeni verdiği nasihatla hem Atıl’ı nelerle karşılaşabileceği hem de nasıl davranması gerektiği hususunda uyarır: “*Yabancı bir ülkeye gidiyorsun. (...) Öz yurdunda olmayacağın için sana belki tepeden bakarlar. Horlayıp, aşağılarlar. Üzülme sakın! Sen binlerce yıllık şanlı geçmişi olan yüce ve soylu bir ulusun çocuğusun. (...) Orada ülkeni ve ulusunu küçük düşürecek davranışlarda bulunmaktan sakın! (...) Orada tüm iyi ve güzel şeyleri ülkende nasıl gerçekleştirebileceğini düşün. Birlikte yaşayacağın insanların da kendilerine özgü gelenekleri ve inançları vardır. Bunlara saygı göster! Ama sakın hiçbirini benimseme!..*” (Dayıoğlu 2000 d: 11). Türkiye’de iyi bir öğrenciyken, öncelikle dil problemi, ardından da Almanlar’ın her fırsatta Türkler’i hakir gördüklerini hissettirmeleri yüzünden okuldan soğur. Vatan hasreti onun ve onun durumunda olan işçi çocuklarının millî bilinçlerini daha güçlü bir şekilde ortaya çıkarır. Anne ve babasını, yabancı bir kültür ve ortam karşısında gördükleri zarar konusunda ikaz eden Atıl olur: “*Her şeyde haksız yere beni suçluyorsun baba. Bugüne dek abuk subuk işler, ilgisizlik ve görgüsüzlükten oldu. Köyde doğup büyüdüm. Hemen hop diye Münihli olamam ya! Okulda istenmediğim, horlanıp aşağılandığım için başarılı olamadım. (...) Daha ilk günden yurdumu özledim. (...) Elimden gelse her şeyi göze alarak kaçacağım buralardan. Köyüme gitmek istiyorum...*” (Dayıoğlu 2000 d: 164).

Bir ailenin kan davası yüzünden parçalanışının işlendiği *Ben Büyüyünce*’de aslî çocuk kahraman, Erek’tir. Atıl gibi Erek de toplumsal bir problemin içindedir. Atıl ve ailesi yıpransalar da sorunu aşarlar. Ancak Erek, Atıl gibi şanslı değildir. Tıpkı adı gibi onun da büyüünce gerçekleştirmek istediği idealleri, hayalleri vardır. Ancak cahil büyükannenin temsil ettiği öç alma duygusunun hakimiyeti altında bulunan, sadece kendi acısını düşünen, karşı tarafın da ölen evlâdı için benzer acıyı yaşadığını fark etmeyen zihniyet, aileyi felâkete sürükler, kan davasını devam ettirir. Bir oğlan hapisaneye girerken, öteki canını kurtarmak için Almanya’ya kaçar. Saf ve yaşama arzusu ile dolu Erek “*Ben büyüünce silahları, kurşunları, barutları, dinamitleri, atom ve nötron bombalarını... ortadan kaldırmaya çalışacağım. Son soluğuma değin insanların, insanları öldürmelerine karşı duracağım... Ölmek istemiyorum*” (Dayıoğlu 2000 a: 151) sözleriyle hedefini anlatsa da ortadan kaldırmak istediği kurşunlardan biri onun büyümesini ve hayallerini gerçekleştirmesini engeller.

2- 1980'li Yıllar:

1980'li yıllarda Gültlen Dayıoğlu bilim-kurgu ağırlıklı romanlarla çocuklara seslenir. Bu tarihlerde Türkiye'de eğitim sistemi değişmeye başlamış, batıya açılma hızlanmıştır. Özellikle televizyon gibi güçlü bir kitle iletişim aracı vasıtasıyla ailelerin nezdinde ideal çocuk tiplerinin değiştiği görülür. Televizyon çocukların bizatihi kendilerine bir ideal çocuk tipi sunmaya başlar. Ülkemizde değişen çocuk anlayışıyla birlikte çocukların kendilerinin de bu değişimin içinde yer aldıkları görülür. Gültlen Dayıoğlu'nun bu dönem romanlarındaki çocuk tiplerinde toplumumuzdaki bu değişim eğilimini görmek mümkündür. Çocukların kişiliklerinin nasıl biçimlendiği, geleceğin toplumunu onlar oluşturacakları için gelecekte toplumun nasıl bir Şekil alacağının ip uçlarını da verir.

Çizgi filmlerde veya masallarda gerçek hayatta yapamadığımız pek çok Şeyi kahramanın yaptığını görürüz. Bu türlerle çocuğa insanın önünde gerçekteştirebileceği pek çok Şey olduğu hissetirilir. İstendiğinde olmayacak Şey yoktur. İşte Gültlen Dayıoğlu'nun *Dünya Çocukların Olsa, Işın Çağı İnsanları*, *Parbat Dağının Esrarı* gibi romanları, insanın hayal gücünün sınır tanımadığını gösteren örneklerdir. Bu tarz romanlara günümüzün masalları, modern masallar gözüyle bakabiliriz. İnsanoğlunun pek çok hayalinin bilim sayesinde gerçeğe dönüştüğünü düşünürsek, bizden sonraki kuşaklara seslenen bu kitaplardaki bitkiler, ışınlar v.b. yollarla oluşturulan yeni dünya düzeni hiç de akıl dışı değildir. Tam tersine yaratıcılığın merkezi olan hayal gücünü harekete geçirici niteliktedir. Bu eserlerde yazar savaştan uzak, hoşgörü-huzur ve sevgi içinde bilimin tüm imkânlarından yararlanarak oluşturulmuş ideal toplum düzeni tablosunu çizer. Yazarın sunduğu ideal toplum ve ideal insan belirli bir etnik grup, belirli bir dinî grupla sınırlı değildir. Bütün renkleriyle birlikte insanlığı kapsar. Kozmopolit bir toplum düzeninden söz edilir. Aslında dünyadaki yeni gelişmeler de bu doğrultudadır. Küreselleşme, bütün tepkilere rağmen kültürler arası sınırları ortadan kaldırma mücadelesi içindedir. Dünyadaki sosyal değişmelerin yazarın eserlerine yansıdığı görölmektedir. Kozmopolit, heterojen, çok kültürlü, çok dinli, çoğulcu bir toplum yazarın gelecekte ortaya çıkabilecek toplum idealini yansıtır. Bu eserlerdeki ideal toplum düzeninin oluşturulması için zekânın, bilginin, becerinin, insanlığı geliştirip ilerletmesi gereken bilimin insanlara, hayvanlara, bitkilere yani bütün canlılara, yeryüzüne zarar verecek tarzda; bir Őahıs veya bir grubun çıkarı için kullanılmaması Őarttır.

Işın Çağı İnsanları ve *Parbat Dağının Esrarı*'nda çizilen çocukluktan itibaren bilimle iç içe, olumlu bilim adamı tipleri bu ideal düzenin kurucularıdır. Sadece bilimi değil, sevginin yüceliğini, gönöl birliğini ve dostluğu da temsil ederler. Ve bu değerleri bütün dünyaya yayarlar. *Dünya Çocukların Olsa*'da barışın ancak sevginin hakim olduğu bir ortamda

sağlanabileceği, geleceğe şekil verecek çocukların el ele vererek böyle bir ortamı oluşturabilecekleri mesajı dilleri, dinleri, ırkları farklı olan çocuk kahramanlar vasıtasıyla verilir. Üç kitapta da dünyanın hakimiyetini ele geçirmek isteyen olumsuz yönetici veya bilim adamı tipleri de yer alır. Tıpkı Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* ve George Orwell'in *1984* isimli eserlerinde olduğu gibi negatif ütopyalar, toplumu kontrol altında tutma isteği ve diktatörlük bu tipler için de söz konusudur. Onlar sevgiye düşman, dünyanın huzurunu ortadan kaldıran örnek alınmaması gereken tiplerdir.

3- 1990'lı Yıllar:

Gülten Dayıoğlu'nun bu dönemde gençler için kaleme aldığı *Yeşil Kiraz*, *Sekizinci Renk*, *Mo'nun Gizemi* isimli romanlarında 1970'li ve 1980'li yıllardaki eserlerinde yer alan tiplerin sentezi ile karşılaşırız. *Yeşil Kiraz*'ın Kiraz'ı, Fadiş ya da Feten gibi zor hayat şartları içinde dünyaya gelmiş bir çocuktur. Kiraz bu hayat şartlarını değiştirmek için mücadele edip, hataları içinde sıkışıp kalmışken iyi bir eğitim imkânı yakalayarak bir çıkış noktası bulur. Bir kapıcı kızyken başarılı bir öğretim üyesi, uluslar arası sahada tanınmış bir iş kadını olma imkânına kavuşur. Genetik bilimi ve canlı kopyalamanın konu edildiği *Mo'nun Gizemi*'ndeki Defne ve Burç gönülleri sevgi dolu ve ilmî tecessüse sahip iki gençtir. Dil-din-ırk farkını aşarak gönülleri birleştiren sevgi bu iki genç vasıtasıyla somutlaşır. Onların mücadelesi yoksullukla, aile sıcaklığını yakalamakla ilgili değildir. Onlar 21.yüzyılın gençleridirler. Sorgulayan, sorularına cevaplar bulmaya çalışan, araştıran, gelişmeye açık, düşünen ve üreten beyinlerdir.

Yazar içinde yaşadığı toplumun ve çağın marjinde durur; çağının ve toplumunun problemlerini görebilmesinin nedeni de budur. Gülten Dayıoğlu da eserlerinde topluma ve çağına bu şekilde yaklaşır. Bu bakışın keşfetmesini sağladığı problemler eserlerinde dikkatli okuyucu için açıktır: kentleşme ve yoksulluk; parçalanmış aile ve kimsesiz çocuklar; yabancı ülkelerde çalışan işçi ailelerinin o toplumdan dışlanmalarının doğurduğu problemler; milli kültüre yabancılaşma; kan davası ve toplumumuzun-insanımızın geleceği problemi.

Gülten Dayıoğlu'nun romanlarının iç evrimi toplumumuzun evrimini yansıtmaktadır. Bu evrimi romanların yazılış tarihlerine göre tespit etmek mümkündür. Geleneksel ve kırsal toplumun problemlerinden, kentlere göçün doğurduğu problemlere ve nihayet bilim ve bilgi toplumunun doğurduğu problemlere geçişi yazarın 1971'den 1990'lı yılların sonuna kadar yazdığı romanlarında takip edebiliriz. Dolayısıyla Gülten Dayıoğlu çağına tanıklık eden, yaşadığı dönemlerdeki değişimleri takip eden ve bu değişimleri eserlerinde yansıtan bir yazardır. Onun romanları toplumumuzun evrimine ve dönüşümüne paralel hatlar üzerinde yürür.

Yazarın romanları bir taraftan milli kültürün gerekliliğini ön plana çıkarırken öte taraftan da toplumdaki problemlerin kaderimiz olmadığını vurgulamaktadır. Bilim kurgu romanlarından anlaşılacağı üzere sorunların çözümü eğitimde ve bilimdedir. Bu noktadan bakıldığında Gülten Dayıoğlu bilimin ve aklın ışığına derinden bağlıdır. Bu yanı sıra çağının ürünüdür ve “çağdaş”tır. Eserlerinde vurguladığı diğer ana tema olan sevgi, yazarın tarihimiz ve toplumumuz ve insanlıkla okuyucu arasında inşa ettiği köprüdür. Eserlerinde “doğunun” duygusallığı, sevgisi ve ruhuyla dünyaya, topluma, insana, problemlere aklın ve bilimin ışığında yaklaşımın sentezi yapılmış gibidir.

Gülten Dayıoğlu’nun romanlarında ele aldığı problemler için inşa ettiği çözüm yolları, okuyucuya tartışma götürmez doğrular olarak sunulmaz. Tersine roman türünün esnekliği ve yumuşaklığıyla verilir. Problemler ve çözümler, romanı dar bir kalıp içine hapseden ideolojik manifestolara dönüşmezler.

Yazarın romanlarındaki tipler de Türk toplumunun geçirdiği değişim sürecine göre farklılıklar kazanırlar. Gülten Dayıoğlu çocuğa ve gence artık değişmeyecek nihâ tipler sunmaz. Onu çocuğa seslenen diğer yazarlardan ayıran ve eserlerini zevkle okutan taraflardan biri de belki budur.

KAYNAKLAR

- BOURNEUR, Roland ve REAL Quillet (1989) *Roman Dünyası ve İncelemesi*, çev. Hüseyin Gümü, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- DAYIOĞLU, Gülten (1984) *Işın Çağı İnsanları*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- DAYIOĞLU, Gülten (1992) *Yeşil Kiraz*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- DAYIOĞLU, Gülten (1998) *Parbat Dağının Esrarı*, 5. Baskı, İstanbul, Altın Çocuk Kitapları.
- DAYIOĞLU, Gülten (2000 a) *Ben Büyüyünce*, 10. Baskı, İstanbul, Altın Çocuk Kitapları.
- DAYIOĞLU, Gülten (2000 b) *Dört Kardeşiler*, 11. Baskı, İstanbul, Altın Çocuk Kitapları.
- DAYIOĞLU, Gülten (2000) *Dünya Çocukların Olsa*, 10. Baskı, İstanbul, Altın Çocuk Kitapları.
- DAYIOĞLU, Gülten (2000 c) *Fadiş*, 23. Baskı, İstanbul, Altın Çocuk Kitapları.
- DAYIOĞLU, Gülten (2000) *Mo’nun Gizemi*, 2. Baskı, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.

- DAYIOĞLU, Gülten (2000) *Sekizinci Renk*, 7. Baskı, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- DAYIOĞLU, Gülten (2000 d) *Yurdumu zledim*, 10. Baskı, İstanbul, Altın Çocuk Kitapları.
- STEVICK, Philip (1988), *Roman Teorisi*, ev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları.
- WELLEK, R. ve WARREN, A. (1993) *Edebiyat Teorisi*, ev. Ömer Faruk Huyugüzel, İzmir, Akademi Kitabevi.